

GENEESKUNDE (3)

In de voorafgaande 2 delen heb ik getracht U een globaal inzicht aan te reiken over geneeskunde in de oude wereld en hoe die op postzegels is weergegeven.

Na de middeleeuwen ontstaan er nieuwere inzichten in hoe het leven, de natuur, de wereld et cetera is opgebouwd. Deze inzichten zien we terug in de nieuwe filosofieën, de verschillende kunstvormen, vormen van geloofsuitingen en ook in de benaderingen van ziekten, aandoeningen en behandelingen ervan. Vanaf de Renaissance, een periode die begint rond 1300-1400 na Christus, openen zich steeds meer deuren en doen zich ontdekkingen en ontwikkelingen voor waar veel van de huidige kennis op terug te voeren is.

Ook de Nederlanden hebben daarin hun aandeel geleverd. In dit artikel zal ik U de personen benoemen, die in de ontwikkeling naar de huidige geneeskunde hun steentje hebben bijgedragen en op postzegels, uitgegeven door Nederland, zijn weergegeven. Dat zijn er slechts dertien. Daarnaast geef ik de beschrijvingen en postzegels van drie Belgische artsen.

Tijdens mijn zoektochten blijken er in de voorbije eeuwen veel meer geneeskundigen te zijn geweest, die belangrijk werk hebben verricht, maar niet op postzegels van Nederland werden afgebeeld.

De personen, die wel op postzegels zijn afgebeeld zijn :

1) Johannes Wier : 1515>>1588

Johannes Wier werd geboren in Grave als zoon van een handelaar in hop. Hij ging naar school in 's Hertogen Bosch en studeerde later bij H.C. Agrippa van Netesheim, humanist en Renaissance geleerde.

In 1534 begon hij een studie geneeskunde in Parijs en vestigde zich in 1538 als arts te Grave. Later kwam hij als stadsgeneesheer in aanraking met de slachtoffers van de heksenvervolgingen. Vanuit zijn observaties heeft hij zich actief en fel gekeerd tegen deze heksenvervolgingen, in zijn tijd een zowel moedige als gevaarlijke onderneming. Zijn zowel medische als juridische strijd tegen het onrecht vrouwen aangedaan en het bijgeloof is na eeuwen nog steeds actueel. Johannes Wier wordt beschouwd als de

Afb. 1

grondlegger van de hedendaagse forensische psychiatrie, die zich ten doel stelt om patiënten de controle over het eigen leven en gedrag terug te geven en zo de maatschappij veiliger te maken

Afbeelding 1 (NVP(1960)744)

2) Franciscus de le Boë Sylvius : 1614>>1672

Afb. 2

Franciscus de le Boë Sylvius was medicus en anatoom en verdediger van de bloedcirculatietheorie van W. Harvey.

Hij wordt beschouwd als één der grondleggers van de klinische chemie. In zijn tijd was het idee, dat chemische processen een rol zouden spelen bij gezondheid en ziekte nogal omstreden. Hij werd daarom om zijn standpunten sterk bekritiseerd.

In 1669 stichtte hij het eerste universitaire chemisch laboratorium. Franciscus de le Boë Sylvius heeft veel ontdekkingen gedaan o.a. op het gebied van TBC, de invloed van zouten op het spijsverteringsproces en op hersenverbindingen.

Tevens stelde hij medicinale dranken samen en zou rond 1650 een drankje hebben ontwikkeld (Genièvre), dat de voorloper zou kunnen zijn geweest van de huidige jenever

Afbeelding 2.(NVP(1937)297)

3) Antoni van Leeuwenhoek : 1632>>1723

Antoni van Leeuwenhoek stamt uit een geslacht van bierbrouwers. Zijn oorspronkelijke doopnaam is Thonis Philipszoon, maar hij noemt zichzelf Van Leeuwenhoek, omdat zijn ouderlijk huis op de hoek naast de Leeuwenpoort van Delft was gelegen. Al op jonge leeftijd ontwikkelt hij belangstelling voor sterrenkunde, wiskunde, natuur- en scheikunde. Van Leeuwenhoek heeft nooit geneeskunde gestudeerd. Hij was een zeer veelzijdige autodidact én een uitstekend vakman. Toch is hij voor de ontwikkeling van de medische kennis en wetenschap van groot belang geweest. De door Van Leeuwenhoek ontwikkelde lenzen hebben veel bijgedragen tot het opdoen van kennis over het lichaam en medische aandoeningen waaronder kanker en zijn naam is nog steeds verbonden aan het belangrijkste kankercentrum van Nederland.

Afbeelding 3 (NVPH(1937)299)

Afb. 3

4) Hendrik van Deventer : 1651>>1724

Afb. 4

Als jonge man leerde Hendrik van Deventer het vak van goudsmid. Hij was zeer godsdienstig van aard en trad toe tot de gemeente der Labadisten, die streefden naar ware gelovigen in een zuivere kerk.

Vanuit het besef, dat hij als goudsmid geen invloed en betekenis zou kunnen hebben op het ware geloof, ontwikkelde hij zich als medicus. Eenmaal gevestigd in Weiwerd (Friesland) trad hij op als huisarts, chirurg, orthopeed en gynaecoloog. Door de jaren heen ontwikkelde hij zich als een ervaren en bekwaam verloskundige arts en werd hij bekend door het gehele land en over de grenzen heen. Hij beschrijft onder andere afwijkingen in de baringsprocessen en schrijft het eerste wetenschappelijk boek over verloskunde. Hendrik van Deventer heeft grote invloed gehad op de ontwikkelingen van de verloskunde in geheel West-Europa

Afbeelding 4 (NVPH (1947)490)

5) Hendrik Boerhaave : 1668>>1738

Afb. 5

Als kind heeft Boerhaave jarenlang geleden aan een hardnekkige verzwering aan het linker dijbeen. De toentertijd gehanteerde behandelmethode waren zeer pijnlijk, hetgeen mogelijk een verklaring is voor Boerhaave's sterk ontwikkeld inlevingsvermogen in het lijden van zijn patiënten. Boerhaave studeerde in eerste instantie filosofie, theologie en wiskunde om vervolgens geneeskunde te gaan studeren. Als lector en rector magnificus heeft hij grote invloed gehad op het

Afb. 6

medisch denken en handelen. Hij hechtte grote waarde aan obductie na overlijden om oorzaken van ziekten en de verschijnselen ervan zichtbaar en daarmee herkenbaar te maken.

Boerhaave werd geconsulteerd door vorsten uit het buitenland en schreef een aantal belangrijke standaard werken.

Daarnaast heeft hij grote invloed gehad op het tot stand komen van de ook nu nog bekende en bestaande Leidse Hortus Botanicus

Afbeelding 5 (NVPH(1928)221 en Afbeelding 6 (NVPH(1938)309)

6) Gerard van Swieten : 1700>>1773

Afb. 7

Gerard van Swieten verloor al vroeg zijn ouders. In eerste instantie studeerde hij filosofie en staatswetenschappen, maar een paar jaar later studeerde hij chemie, farmacie en geneeskunde onder Hendrik Boerhaave. Boerhaave was duidelijk onder de indruk van Van Swieten's kwaliteiten. Als katholiek echter kon Van Swieten Boerhaave niet opvolgen toen die zijn rectoraat neerlegde en dus nam Van Swieten de baan aan van lijfarts aan het Oostenrijkse hof. Onder zijn leiding raakte de universiteit van Wenen in hoog aanzien in Europa. Van Swieten hervormde de Oostenrijkse gezondheidszorg van die tijd, hij stelde de ziekte Clusterhoofdpijn vast, erkende de gevaren van embolieën voor herseninfecties, stelde een militair geneeskundig handboek op en bestreed de censuur van de Jezuïeten en de Dracula mythen. Hij werd daarvoor door de koningin van Oostenrijk in de adelstand verheven. **Afbeelding 7 (NVP(1939)320)**

7) Petrus Camper : 1721>>1789

Petrus Camper was anatoom, fysioloog, verloskundige, zoöloog, paleontoloog en antropoloog in het tijdperk der Verlichting. Hij hield zich bezig met de technieken van amputeren van ledematen, onderzoek naar liesbreuken, knieschijfproblemen en schoeisel. Daarnaast deed hij veelvuldig onderzoek naar antropologische kenmerken en vergelijkende anatomie. Op grond van zijn onderzoeksbevindingen bestreed hij toen al de inferioriteitsopvattingen over het zwarte ras. Petrus Camper is ook zeer actief geweest op politiek en bestuurlijk vlak een ook als beeldhouwer kreeg hij erkenning. **Afbeelding 8 (NVP(1940)352)**

Afb. 8

8) Jacobus Ludovicus Conradus Schroeder van der Kolk : 1797>>1863

Afb. 9

Jacobus Schroeder van der Kolk studeerde geneeskunde in Groningen vanaf zijn 15^e en vestigde zich na zijn afstuderen in 1820 als huisarts te Hoorn. Vervolgens werkte hij als inwonend geneesheer in het buitengasthuis te Amsterdam. Hij toonde zich een voorvechter van wetenschappelijke methoden. Hij richtte zich met name op anatomisch onderzoek en deed belangrijke ontdekkingen in de vernietiging van longweefsel bij tbc-patiënten. Daarnaast heeft hij zich sterk ingespannen om krankzinnigheid als ziekte die behandeld kon en moest worden, erkend te krijgen. Zijn inspanningen resulteerden uiteindelijk in de krankzinnigenwet van 1841. Als lid van de Nederlandse Vereniging tot afschaffing van de sterke drank heeft hij zich tevens ingezet voor de behandeling en de belangen van alcoholverslaafden **Afbeelding 9 (NVP(1960)743)**

9) Antonius Mathijssen : 1805>>1878

Antonius Mathijssen was een zoon van een chirurgijn en studeerde voor arts aan de Militaire geneeskundige school te Utrecht. Hij deed dienst in het Nederlandse leger als officier van gezondheid 3^e klasse.

In Duitsland promoveerde hij in genees- heel- en vroedkunde en heeft vervolgens in vele plaatsen dienstgedaan als militaire arts. Mathijssen is wereldberoemd geworden door zijn ontdekking van het belang van gips en de uitvinding van de gipsverbanden ter stabilisering van botbreuken, waarvoor hij tijdens zijn leven vele internationale eerbewijzen heeft ontvangen. Het militaire hospitaal in Utrecht (nu het dienstencentrum van de PKN) heeft lange tijd zijn naam gedragen.
Afbeelding 10 (NVPH(1941)392)

Afb. 10

10) Franciscus Cornelis Donders: 1818>>1889

Afb. 11

Franciscus Cornelis Donders studeerde te Utrecht en promoveerde te Leiden. Hij was Nederlands hoogleraar geneeskunde en fysiologie. Zijn specialisme was de fysiologie van het oog, waar hij grote verdiensten heeft gehad. Met betrekking tot oogziekten en oogaandoeningen heeft Donders vele verklaringen en diagnoses geïntroduceerd, die heden ten dage nog van toepassing zijn. Donders stichtte, samen met zijn collega H. Snellen, het Ooglijders Gasthuis. Een van de andere indrukwekkende bezigheden van Donders was het bestuderen van cognitieve psychische processen door het meten van verschillende reactietijden door hersendelen op stimuli. Franciscus Cornelis Donders heeft een grote invloed gehad op het medisch denken en handelen met name in zijn specialisatie en hij wordt beschouwd als de belangrijkste Nederlandse medicus van zijn tijd. **Afbeelding 11 (NVPH(1935)276)**

Naast bovengenoemde postzegels met beeltenissen van belangrijke Nederlandse medici zijn door de PTT nog 2 zegels uitgegeven van Nederlandse medici, die voor hun werk de nobelprijs voor geneeskunde kregen toegewezen.

11) Christiaan Eijkman : 1858>>1930

Christiaan Eijkman ontving in 1929 samen met Frederick Hopkins de nobelprijs voor fysiologie of geneeskunde. Als medisch officier heeft Eijkman jarenlang gewerkt en deed hij onderzoek naar bacteriële ziekteverwekkers waaronder Beriberi. Daarnaast deed hij onderzoek naar bloedarmoede in de tropen, hondsdolheid en de invloed van zemelen op Beriberi, een aandoening die zowel het circulatiesysteem als het zenuwstelsel kan aantasten. De resultaten van zijn onderzoeken van Beriberi vormden de basis voor de ontdekking van vitamines en daarmee het belang van volwaardige voeding.

Afbeelding 12 (NVPH(1993)1570)

Afb. 12

12) Willem Einthoven : 1860>>1927

Willem van Einthoven is de uitvinder van de snaargalvanometer, waardoor/waarmee elektrocardiogrammen konden worden gemaakt. Voor deze uitvinding werd hem in 1924 de nobelprijs voor geneeskunde toegekend. Reeds bestaande instrumenten van vóór de snaargalvanometer van Einthoven konden de elektrische impulsen van de hartslag niet nauwkeurig genoeg meten. Einthoven heeft jaren gewerkt aan het tot stand komen van een toestel, dat de elektrische impulsen van het hart nauwkeurig kon registreren. Hij heeft het apparaat in de jaren erna verder ontwikkeld tot een toestel dat elektrocardiogrammen kan maken. **Afbeelding 13 (NVP(1993)1569)**

Afb. 13

Het lag in mijn bedoeling om – naast de door Nederland uitgegeven zegels van bekende Nederlandse geneeskundigen – ook de zegels van de overzeese rijkdelen in het kort aan U voor te leggen. Tot mijn verbazing heb ik maar één zegel aangetroffen, die binnen het kader van dit artikel zou kunnen vallen.

Het betreft :

13) Dr. Chris J.H. Engels : 1907>>1980

Dokter Engels werd als missie-arts naar Curaçao gehaald, maar hij kon maar moeilijk uit de voeten met het Rooms Katholieke hiërarchisch denken en handelen. Hij besloot zich te vestigen als zelfstandig arts op Curaçao. Hij ontpopte zich als een zeer veelzijdig man op artistieke gebieden, stimuleerde muziek- en museumactiviteiten op Curaçao, componeerde muziekstukken en speelde zelf piano. Hij was een “succesvolle duizendpoot” die door zijn vele en uiteenlopende activiteiten en als bron van uiterst variërende initiatieven zijn bekendheid op Curaçao heeft verworven.

Afb. 14

Opmerkelijk was ook, dat hij als arts zijn patiënten onverwachts tijdens een medisch consult of tijdens het spreekuur kon verrassen door hen een piano solo ten gehore te brengen.

Afbeelding 14, Nederlandse Antillen (NVP(1996)1130)

Dan nog drie Belgische artsen :

Andreas Vesalius : 1514>>1564. De eigenlijke naam van Vesalius is Andries van Wesele. Hij was de zoon van een apotheker in dienst van het hof van het “Heilige Roomse Rijk”. Zijn studies in Leuven leidden tot diepe interesse voor de anatomie, waarvoor hij zich overigens al als kind schijnt aangetrokken te hebben gevoeld. Hij studeert vervolgens geneeskunde aan de universiteit te Parijs en bekend wordt met de theorieën van de klassieke artsen. Hij komt echter meer en meer in verzet tegen de toenmalig geldende opvattingen en theorieën van Galenus en hij ontwikkelde ideeën, meer gebaseerd op directe waarnemingen

Vesalius wordt beschouwd als de grondlegger van de huidige anatomie en heeft die beschreven in een 7-delig werk getiteld : De humani corporis fabrica, dat nog steeds wordt beschouwd als zijnde de basis van de huidige anatomie. **Afbeelding 15 (Mi(1964)1341)**

Dr.F.Snellaert : 1809>>1872

Afb. 16

Dr. Snellaert werd geboren in Kortrijk. Een universitaire studie leek voor Ferdinand niet weggelegd vanwege een gebrek aan financiële middelen om die te kunnen bekostigen.

Hij loste dit probleem echter op door zich aan te melden als onbezoldigd kwekeling bij de Universiteit te Utrecht, waardoor hij de studie gratis zou hebben mogen doen met tegenprestaties van zijn kant

Na zijn afstuderen werd hij arts in het Nederlandse leger en later vestigde hij zich als huisarts te Gent.

Hij ontpopte zich als een vurig bepleiter van het versterken van de geest van het volk en gebruikte de taal als instrument daartoe.

Afbeelding 16 (Mi(1975)1838)

Dr.A.Hustin : 1882>>1967

Dr.A.Hustin is bekend geworden door zijn ontdekking dat het middel natriumcitraat dienst kon doen om het stollen van bloed tegen te gaan. Die ontdekking heeft geleid tot het tot ontwikkeling komen van de mogelijkheden van bloedtransfusie.

Door gebruik van natriumcitraat kon het bloed zonder dat direct contact tussen donor en ontvanger noodzakelijk was, worden overgedragen en kon daartoe een begin worden gemaakt van gebruik van apparaten en andere transmissiemiddelen daartoe.

Hij is de oprichter geweest van het eerste bloedtransfusiecentrum van het Belgische Rode Kruis.

Afbeelding 17 (Mi(1977)1892)

Afb. 17

Nawoord bij deel 3 :

Het zal U zijn opgevallen, dat er geen vrouwen in dit artikel zijn vermeld. Helaas heb ik ze niet kunnen vinden. Eén en ander is mogelijk te verklaren uit het feit, dat in de eeuwen vóórafgaande aan deze eeuw vrouwen niet of nauwelijks zich tot geneeskundige of arts konden ontwikkelen.

Dat wil niet zeggen, dat vrouwen in het verleden niet belangrijke functies dan wel taken op zich hebben genomen en daarvoor via afbeeldingen op postzegels worden geëerd.

Ik hoop daar in één van mijn volgende artikelen voldoende aandacht aan te kunnen besteden.

Ik zal mijn zoektocht veelal internationaal moeten richten maar ben ervan overtuigd dat er voldoende vrouwen een belangrijke rol in de ontwikkeling en uitvoering van de geneeskunde hebben vervuld.

J. Zalm